

297

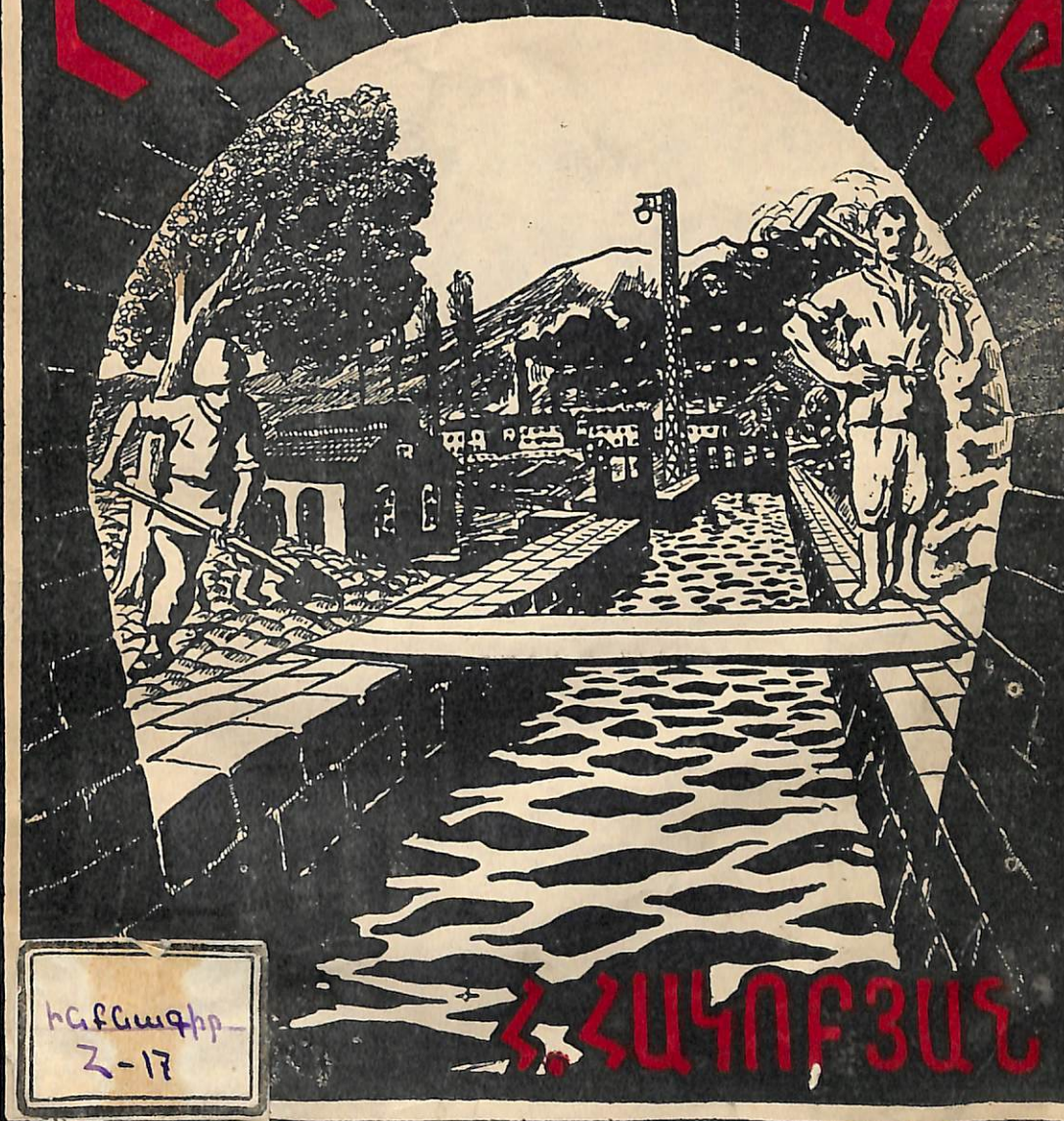


1925

Հ-17

220

ԲԱՅԱՆՆԵՎԻԿԵ ՆԻՐ - ԿԱՆԱԼԻ



ԽԱՐԱԳԻՐ
Հ-17

Հ. ՀԱԿՈԲՅԱՆ

709

891-99

2-17

Պրոլետարներ ընդդէմ յերկրների, միացե՛ք

Հանրապետական ըզրոյ մարտական Խառնակաւել

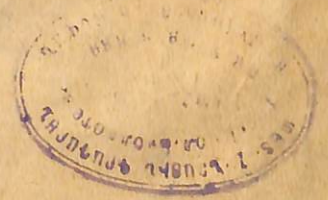
15/6 26.

Խնկ. ՀԱԿՈՒ ՀԱԿՈՒՅԱՆ *էն պրոպագանդ:*

կը

**ԲԱՅԼՇԵՎԻԿ Ե
ՇԻՐ - ԿԱՆԱԼԸ**

ԹԻՖԼԻՍ _____ 1925



Handwritten notes in Armenian script at the top left of the left page.

Handwritten numbers and text in the middle left of the left page.

95426-144



110-2014
18110.

Handwritten signature or initials.

ԲԱՅԼՇԵՎԻԿ Ե ՃԻՐ-ԿԱՆԱԼԸ

(Ներածութիւն)

Յեկեկ եմ...
Յեկեկ եմ, վոր մի որում յերգեմ յերգդ այն զիլ-հնչյուն,
վոր ձուլեցին պոյետներդ յեղիհարցուր յեղի որվա միջում:

Յեկեկ եմ, վոր վողջունեմ այն վայրերին քո սիրասուն,
ուր դարերով յերբեմն միայն ծղրիղներն էյին խոսում...
Յեկեկ եմ...
Յեկեկ եմ համբույր տալու այն յերաշտած կոշտ հողերիդ,
վորոնց միջից առատորեն կաթ ու մեղրն ե այսոր հոսում:

Դո՛ւ Շիր-Կանալ, վոր հազարանց քրտինքների միջից բսար,
նրանցքրտինքներ շինած դարձար խորհուրդն աշխատանքի,
դու վոր հազար հազարների քլունգների յերգը լսած
առատության հիմնը շուրթիդ հիմք ես դնում մի նոր կյանքի՝
մեծ վողջունի և հրճվանքի յերգն եմ բերում քո դաշտերին —
և հիացմունք բոլոր ազգի, բոլոր յերկրի պոյետներին:

I

Բայլշեիկ ե Շիր-Կանալը—մի աժդահա հեքյաթային,
 նրա շուրթը ջուր ե խմում պաղ աղունքիցն Արփաչայի.
 գլուխը հաղթ թաղել ե խոր կանաչագույն, գուլալ գետում,
 պոչը հեռու Կապսի ծոցում, ալիքներ ե հեռուն նետում:

Մեծ ու մեծ ե Շիր-Կանալը, կամարած, գեղեցկաթով,
 փաթաթվել ե, վոնց ե գրկել Շիրահարթը յերկու թաթով.
 մի խանդավառ կարոտ ունի, են ծարավը սիրած յարի,
 վոր կարծես թե սեր ու խանդի կարոտել ե հազար տարի.
 հույզեր ունի սրտի խորքում խորհրդավոր իր հորձանքով —
 վողջ իրանքը դողունքի մեջ ապրումների մի կրքոտ ծով.
 և ամենքին իր յերթի մեջ ում տեսնում ե ու ճանաչում՝
 խոխոջումով լսումես մեկ, ավետում ե՝ վողջոյն, վողջոյն...

II

Բայլշեիկ ե Շիր-Կանալը... այն վայրերը լերկ ու բարբադ,
 վորոնք իրենց ծնված որից այրի եյին — մերկ-անապատ՝
 այսորից հետ հազնելու են սիրակարոտ հարսերի պես
 դուք զարդարված խառնկանաչ, թավիշ մետաքս զառուզարբաբ:

Մի հմայող վոլորտումով, արծաթափայլ գրավչությամբ,
 հիմա հեռու հեռուներն են ձգվել ցանցերն Շիր-Կանալի.
 այնպես գրկել, այնպես ծծում հողի շուրթը ագահությամբ,
 վոր կասես թե հողն ե տնքում պինդ համբույրից սիրահարի:

Վոչ մի թիզ հող, վոչ մի ավան և վոչ մի գյուղ խոչկանդ դաշտից
 զգում ես վոր չի տանջվելու այսուհետև բարկյերաշտից:

Բայլշեիկ ե Շիր-Կանալը, հոգսը քաշող ամեն մարդի —
 մեծահոգի, ներողամիտ՝ բարեկամի ու տմարդի:

III

Բայլշիկի ե Շիր-Կանալը... Դարու զավակ այս հերոսին,
մեր այս դարու հարազատին ով չի տեսել թող զա տեսնի.
միլյոնավոր պայթյունների, հարձակումի ականներով,
Արփաչայի ժեռ ափերին զրոհ տվող ուռաներով,
դիրքերից—դիրք, նվաճումներ, մի թոնները զողող մյուսին,
աշխատանքի հերոսները մատի շարժով նրան ասին.—
Ուր ձեռք մեկնես այնտեղ հրաշք, այնտեղ մի գյուղ թող կանաչի,
ուր յերևաս, ուր ել հասնես մի նոր սերունդ այնտեղ աճի.
ով ծարավ ե թո՛ղ հագնես, ով յարամագ՝ թող կշտանա...
այսպես ե մեր Շիր-Կանալը, մի գյուղների ողո՛ւլ ե նա
և՛ դարդիման և՛ սրտաբուխ և՛ լայնաշուրթ և հյուրասեր—
քեփը տեղը, յերգը բերնին, խոսքը շուրթին, լիառատ սեր:

IV

Բայլշիկի ե Շիր-Կանալը... և գյուղերը դիրքին առած
ցանցել ե իր արյունատար յերակներով համատարած.
մեկը պիտի հազարների մասին հոգա—մի դեկավար—
հազարները խանդով վառված պիտի հոգան մեկի համար...
Հրեն Կապսը սարին կանգնած հովվականչի ձեն ե տալիս,
թե հե՛յ լսեք, հրես ջրիս ձե՛նն ե գալիս, ձե՛գ ե գալիս...
Կանգ ե առել Պոլիգոնը և սիրահար կույսի նման
քրքջում ե ու սպասում, վոր դան գրկեն, սիրեն իրան.
անհամբեր ե Որթաբլիսան, բաբախում ե սիրտը նրա,
ցնծությունից շունչը պահած քիչ ե մնում ճշա, պոռա.
յերագում ե Թոփաուվան, աչքով անում Ղոնախուանին,
հասկանում ե Հաջի-Նազար ու կանչ անում հարևանին:

—

Այսպես մեկը ձենում մյուսին, ավետում ե հեռու տեղից,
Դյուղաքյանդը՝ Քափանակին, Թափդուղը՝ Իլխիաբին.
այսպես մեկը անա մյուսին ավետում ե յերկու վերստից,
թե գալիս ե Շիր-Կանալը—բայլշիկը Հայաստանի:

V

Ուրիշ փահմ ու սամթ եւ ունի մեր բայլշեկի Շիր-Կանալը.
 նա Շիր-Կաշտի մեջքը գրկած Կապսի մոտից ինչպես նալը
 ջրնկեցով նորից պիտի թափվի ծոցը Արփաչայի,
 վոր պայքարի միջից խլի ուժը հիզրո-Ֆիկացիայի:

Յերգիչներից վո՞ր մեծն եր այն, վոր յերգել ե ուժի մասին.
 Շիր-Կանալը փրփուր խասով շիր-առյուծ ե, բաշը՝ լուսին.
 լույս թևերի փաղաքշանքով պիտի ցանցի վողջ գյուղերին
 և զինամոն կայծակ-փնջով այրի ներհը մութ հյուղերի.
 պիտի տեսնեն, վոր լուսաշաղ ասեղները ելեքորոնի
 միտք ե ցնցում, գյուղին ասում, վոր անելիք ինքն եւ ունի.
 Շիր-Կանալը շիրի նման հոնդացող մի պատանի —
 ալիքները փրփուր խասով լույս ապագան Հայաստանի:

VI

Մեր բայլշեկի Շիր-Կանալը ուրիշ փահմ ու սամթ եւ ունի.
 Զիավարի սանձը ձեռքին հսկա ուժով ելեքորոնի
 Պիտի շարժի ու փոթորկի գործարաններ ու ֆաբրիկներ,
 Զրադացներ, սղոցարան, ալեկոծի հող ու ցանքեր:

Այն յերկիրը, վոր դարերով քարացել եր ու ցամաքել՝
 այսօրից հետ պիտի յերգի աշխատանքի հզոր յերգեր:

Շատ ե լացել համը լացով Շիրակը իր դարդի մասին,
 իսկ այսօրից նա լի թոքով թող ամենից բարձր խոսի:

Շատ ե տանջվել ու տուկացել անհարազատ մարդոց ձեռքին,
 իսկ այսօրից թող նվաճի ու տիրանա իր նոր կյանքին:
 Ու կտանջվեր նա եւ նորից, թե չծնվեր հաղթ պատանին,
 թե չհասներ Շիր-Կանալը — Բայլշեկը Հայաստանի:

(Վերջաբան)

Մատաղ լինեմ յես այն որին, մատաղ լինեմ յես այն ժամին,
յերբ ինձ նորից կըվիճակվի այցի գալու Շիր-Կանալին:
Տեսա նրա յերկունքը յես՝ պեղումները տարի առաջ,
այժմ նրա բաղ ու բախչեն արտն ու հանդը, ծառ ու կանաչ:
Վիլաների թավուտ անտառ, ծառուղիներ-ծաղկանոցներ,
վորոնց բույրից կըզգա նորից ջահելություն՝ իմ հոգին ծեր.
և գիշերը հազարաչյա տարածելով լույսի փշեր
ինձ կերևա հեռու տեղից մի աստղազարդ հեքյաթ գիշեր.
և կը սուլան ֆաբրիկաների գուղոկները ուրախ կանչով,
վողջունելով գյուղ ու քաղաք ալ բոցերի հուր ճաճանչով:
Բայլ շեմիկ ե Շիր-Կանալը՝ մեծ զավակը Հայաստանի,
նրա վորդին ջահը ձեռքին լույսի աղբյուր մի տիտանի:

1924 հոկտեմբեր
Թիֆլիս:

ՄԵՌԱՆ՝ ՉԿՈՐԱՆ...



Ինչպիսի հերոս ընկերներ մեռան,
Մեռան՝ չկորան...

Կրակն եր ցայտում նրանց աչք-ուներից,
Շանթը՝ շրթուներից,

Յերբ խոսում եյին ծով ամբոխի մեջ

Վիշտ ու կարիքից.

Վրեժի, ցասման հրով բորբոքված՝

Նրանք բեմ յելան

Յեվ բեմը դարձավ արյունով ներկված՝

Զոհերի սեղան.

Ինչպիսի հերոս ընկերներ մեռան...

Այսոր բանտերում, վաղը աքսորում,
 Մյուս որ կախաղան
 Հանելու համար, դահիճը դաժան
 Կացինն ե սրում,
 Բայց հերոսների շուրթերից սեղմված
 Նզովք չե լավում,
 Բաժակն են ըմպում վերածնության
 Սյունիքին կախված,
 Ու հիմնը յերգում Հեղափոխության՝
 Հպարտ—չհաղթված.
 Ի՛նչպիսի հերոս ընկերներ մեռան...
 Հեյ, ազատության անպարտ զինվորներ,
 Դուք վոր անխուով
 Ներկեցիք փողոց ու գործարաններ
 Ձեր տաք արյունով,
 Նույն վայրում այսոր ջահիլ ջիվաններ
 Ըմբոստ շարքերով
 Ձեր գովքն են անում... Ձեր թափված արյամբ
 Մնվում, ամրանում...
 Յե՛վ անմահներիդ յերգվում են անվամբ
 Ու հպարտանում,
 Վոր դուք, հիրավի, պատվով, վեհությամբ
 Ձեր գործը տարաք՝
 Մեռած... չկորած:

1907 թ.

ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ

*
*
*

Տեսնել ես, ընկեր, ալեկոծումը
 ահեղ ովկյանի,
 Ուր յերկու ալիք շարժուն սարի պես
 իրար են վազում,
 Իրար են վազում փրփուրը բերնին
 հովազի նման
 Ու հոխորտալով, զարնվում, փշրվում
 ավազի նման...
 Իսկ յերբ անցնում ե վրեժի բուպեն —
 հուզումը վայրի,
 Տեսնել ես ինչպես հանդստանում ե
 հսկան ջրերի.
 Մեղմանում ե նա... մանուկի նման
 ժպտում ե ալիք.
 Ալիքի միջից մի յերգ աննման,
 Ծփալով մեղմիկ —
 Շոյում լսելիք...

* * *

Լսե՛լ ես ընկեր, ըմբոստ յերկնքում
 կոչը վորոտի,
 Վոր դղրդում ե վորպես մի պայթյուն
 մեծ թնդանոթի.
 Տեսե՛լ ես ինչպես ամպերի կրծքին
 կայծակը զիկ-զակ
 Իր լիզն ե մխում փութկոտ շեշտակի
 ու ցնցում աշխարհ...
 Կամ ինչպես թափով ծառս ծառս ե լինում
 ցասկոտ փոթորիկ,
 Հսկա ծառերին չոքե-չոք անում—
 դարձնում խաղալիք.
 Մինչ վոր տեղում ե հեղեղը վայրագ
 և ինչպես փրկանք՝
 Ծանր յերկունքից ազատում աշխարհ.
 Բնությունը հաղթ ժպտում ե ապա
 պայծառ արեգին—
 Վորպես պատասխան չար արհավիրքին...

* * *

Լսե՛լ ես, ընկեր ծննդականի ճիչը
 հուսահատ,
 Վոր գալարվելով արգանդի ցավից
 պոռա անընդհատ...
 Վիրավոր ընկած այն եզ առյուծն ե
 այնպես մռնչում,
 Յերկունքի ժամին մեծ ազատության
 ոգնության կանչում.
 Կյանքի և մահու պայքարը մղող
 այն մայրն ե տանջվող...
 Իսկ յերբ հասնում ե հուսո բախտավոր
 ժամը փրկավետ,
 Տեսե՛լ ես ինչպես այդ խորհրդավոր
 վեհ պայթումից հետ,
 Մի վսեմ, խաղաղ մայրական ժպիտ,
 վորպես վառ հակինթ,
 Փայլում ե նրա արնոտ շուրթերում—
 դեմքը զարդարում:

*
*
*

Այսպես եր անա և այն վեհ ժամին

Հեղափոխության,

Յերբ վոր բաղխվեցին իրար հակառակ

յերկու ախոյան.

Ալիբի նման խուլ մոռնչացին

յերկու հզոր ուժ,

Աշխարհը ցնցվեց .. ու յեղան կործան

կարգերը վատուժ.

Վայրագ հեղեղին, շանթ ու փոթորկին

Հեռեց թափով հեղեղ ցնծության,

Յերկունքի միջից մանուկը ծնվեց

Մեծ ազատության:

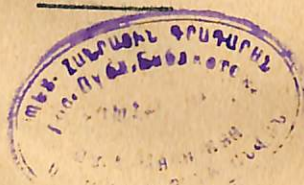
Ընկեր իմ, ընկեր, անա Մանուկը

Հեղափոխության.

Փորձության ժամին յերդվիր կրճբովդ

պաշտպանել նրան:

1906 թ.



709

709

ԳԻՆԸ 30 ԳՈԳ.

ՀԱՅ ՊՐՈԼԵՏ-ԳՐՈՂՆԵՐԻ ԱՍՍՈՑԻԱՏԻԱ

0014627

2015

«Ազգային գրադարան»



NL0014627

